

PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK VE ERGEN GELİŞİM ÖLÇEĞİ'NİN UYARLANMASI: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMALARI*

Cem Ali Gizir**, Gül Aydın***

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Wested (2001a) tarafından geliştirilen Psikolojik Sağlamlık ve Ergen Gelişim Ölçeği'ni Türkçe'ye uyarlayarak geçerlik ve güvenirliğini incelemektir. Araştırmanın verileri Ankara iline bağlı 3 merkez ilçedeki 6 ilköğretim okulunda öğrenim gören 872 sekizinci sınıf öğrencisinden elde edilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliğini sınamak üzere doğrulayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Bulgular, ölçeğin 'okul-içi ilişkilerde ilgi ve yüksek beklentiler', 'okul-içi etkinliklere katılım', 'çevresel ilişkilerde ilgi ve yüksek beklentiler', 'çevresel etkinliklere katılım', 'arkadaş grubundaki ilgi', 'arkadaş grubundaki yüksek beklentiler', 'ev-içi ilişkilerde ilgi', 'ev-içi yüksek beklentiler' ve 'ev-içi etkinliklere katılım' olarak adlandırılan 9 dışsal koruyucu faktör ve 'işbirliği ve iletişim', 'empati', 'problem çözme', 'öz-yeterlik', 'öz-farkındalık', 'amaçlar' ve 'eğitimsel beklentiler' olarak adlandırılan 7 içsel koruyucu faktörden oluştuğunu göstermiştir. Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı ile hesaplanan ölçeğin iç tutarlılığına ilişkin bulgular da ölçeğin güvenirliğinin yeterli olduğuna işaret etmiştir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Psikolojik sağlamlık, koruyucu faktörler, doğrulayıcı faktör analizi.

ABSTRACT

The purpose of the study is to adapt the Resilience and Youth Development Module which was

originally developed by Wested (2001a) to Turkish and investigate the validity and reliability of the scale. The data was collected from 872 eight grade students enrolled in 6 low SES inner-city public elementary schools in Ankara. Confirmatory factor analysis was used to evaluate the construct validity of the scale. Results of the study indicated that the scale composed of 9 external factors namely, school caring relationships and high expectations, school meaningful participation, community caring relationships and high expectations, community meaningful participation, peer caring relationships, peer high expectations, home caring relationships, home high expectations, and home meaningful participation, as well as, 7 internal factors; communication and cooperation, empathy, problem solving, self efficacy, self awareness, goals, and educational aspirations. The results also showed that internal consistency coefficients of the subscales as estimated by Cronbach Alpha were satisfactory.

KEY WORDS: Resilience, protective factors, confirmatory factor analysis.

Çocukluk ve ergenlik dönemi ile bu dönemlerdeki risk ve psikolojik sağlamlık (resilience) kavramlarının incelenmesi, araştırma ve uygulama alanları ile temel önleyici/koruyucu hizmetler açısından giderek gelişen ve popüler olan kavramlar haline gelmiş ve gelişim psikolojisi, psikolojik danışma ve rehberlik ile

* Bu çalışma, Cem Ali Gizir tarafından Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Prof. Dr. Gül Aydın danışmanlığında yapılan doktora tez çalışmasının bir bölümüdür.

** Yrd. Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, cagizir@mersin.edu.tr

*** Prof. Dr., Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, gulay@metu.edu.tr

psikiyatri literatürlerinde giderek ilgi çeken konular olmuştur.

Olumsuz, zorlu ve örseleyici koşullarda yaşayan aileler ve çocuklara yardım hizmetlerine ayrılan bütçelerin yetersizliği ya da ilgili bütçelerin giderek azaltılması, olumsuz yaşam olaylarına karşı psikolojik sağlamlığı artıracak düşük maliyetli araştırma, geliştirme ve uygulama yöntemlerinin geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Risk altındaki çocuk ve ergenlerde psikolojik sağlamlığı geliştirecek ya da artıracak bilgilerin kazanılması ve uygun yöntemlerin geliştirilmesi okul, toplum ve aile hizmetleri alanlarındaki önleyici çalışmaların etkinliğini de artıracaktır (Kumpfer, 1999).

Literatür incelendiğinde psikolojik sağlık kavramının çeşitli tanımlarında üç temel noktanın ortak olarak ifade edildiği gözlenmektedir. Bunlar; a) risk, b) olumlu uyum gösterme, baş etme, yeterlik ve c) koruyucu faktörlerdir. Bu durumda psikolojik sağlık, “Her durumda sağlıklı uyum yapma ile bağlantılı olan ve bu uyum sürecine katkı sağlayan koruyucu faktörlerin mevcut risk faktörleri ile olan belirgin etkileşimi sonucunda ortaya çıkan” bir olgu (Windle, 1999, s.163) olarak değerlendirilmektedir.

Bu tanımdan da anlaşıldığı üzere psikolojik sağlık, bireyi çevrenin olumsuz etkilerinden koruyan bir kişilik özelliği değildir. Bireyleri zorlu yaşam olayları altında başarıya götüren temel etkenler, çevresel risk oluşturan koşulların varolan etkilerini azaltmayı sağlayan tutum ve becerilerin gelişmesine yol açan koruyucu faktörlerdir (Beauvais ve Oetting, 1999).

Koruyucu faktörler ifadesi, risk ya da zorluğun etkisini yumuşatan, azaltan ya da ortadan kaldıran, sağlıklı uyumu ve bireyin yeterliklerini geliştiren durumları tanımlamaktadır (Masten, 1994). Koruyucu faktörler, bireysel özellikler, bazı çevresel faktörler ya da bu iki boyutun etkileşiminden kaynaklanan durumları içerebilir. Önemli olan bu boyutlardan hangisinin varolduğuna bakılmaksızın, koruyucu faktörlerin varolan riski ne şekilde azalttığı,

durdurduğu, hatta önlediğinin saptanmasıdır (Greene ve Conrad, 1999). Dolayısıyla, psikolojik sağlık araştırmalarında koruyucu bireysel ve çevresel özelliklerin incelenmesi, risk altındaki bazı bireylerin diğerlerine göre neden daha sağlıklı bir uyum gösterdiklerinin ve yaşamda başarılı olduklarının açıklanabilmesi yönünden büyük önem taşımaktadır (Masten ve Reed, 2002).

Psikolojik sağlık çalışmalarında çeşitli kültürler, yaş grupları ve zorlu yaşam olayları incelenmiştir. Yapılan kuramsal ve deneysel çalışmalar, risk altında bulunan bireyleri başarı ve yeterliğe ulaştıran birçok ortak içsel (bireysel) ve dışsal (çevresel) koruyucu faktörün varlığını ortaya koymuştur (Kumpfer, 1999; Luthar, 1999; Mandlco ve Peery, 2000; Vance, 2001; Greene ve Conrad, 2002; Masten ve Reed, 2002). Ayrıca literatürde, sağlık çalışmalarında içsel ve dışsal koruyucu faktörlerin mutlaka incelenmesi gerektiğine yönelik ortak bir kanı oluşmuştur (Masten ve Reed, 2002).

Ülkemizde araştırmacılar, içsel ve dışsal koruyucu faktörleri psikolojik sağlık yaklaşımı çerçevesinde inceleyen çalışmalara henüz yönelmemişlerdir. Bunun yanı sıra, koruyucu faktörleri psikolojik sağlık yaklaşımı içerisinde belirlemeye yönelik herhangi bir ölçeğin varlığına da rastlanmamıştır. Yukarıdaki açıklamaların ışığında bu çalışmanın amacı, ülkemizde yapılacak farklı risk ve psikolojik sağlık araştırmalarında kullanılacak, çeşitli risklerin bireysel ve çevresel koruyucu faktörler ile olan etkileşimini incelemeye olanak verebilecek bir ölçeği, Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği’ni (WestEd, 2001a) Türkçe’ye uyarlayarak geçerlik ve güvenirliğini incelemektir.

YÖNTEM

Örnekleme

Bilindiği gibi, kuramın risk olmadan psikolojik sağlamlıktan söz edilemeyeceği temel sayılısına (Masten ve Reed, 2002) uygun olarak psikolojik sağlık araştırmaları daima risk gruplarıyla yürütülmüştür. Bu nedenle

bu araştırmanın örneklemini, Ankara ilinin sosyo-ekonomik statüsü düşük olan gecekondu bölgelerindeki 6 ilköğretim okuluna devam eden 872 (439 kız, 433 erkek) sekizinci sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. Bir başka deyişle yok-sulluk, bu araştırmada risk olarak ele alınmıştır.

Araştırma örnekleminin belirlenmesinde izlenen aşamalar şöyledir: Öncelikle Ankara il sınırları içindeki sekiz merkez ilçedeki (Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Gölbaşı, Keçiören, Mamak, Sincan ve Yenimahalle) düşük sosyo-ekonomik düzeydeki mahalleler Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, “2000 yılı binalar cetveli numarataj” çalışmalarına göre belirlenmiştir. Daha sonra yukarıda adı geçen ilçeler arasından üç ilçe seçkisiz örnekleme yöntemiyle seçilmiş (Altındağ, Mamak ve Yenimahalle) ve bu ilçelerdeki düşük sosyo-ekonomik düzeydeki mahallelerde bulunan okulların listesi Ankara İl Millî Eğitim Müdürlüğü, Rehberlik ve Araştırma Merkezleri’ndeki bilgiler ışığında oluşturulmuştur. Seçkisiz örnekleme yoluyla her ilçe için 2 okul olmak üzere toplam 6 okul belirlenmiş ve bu okullardaki tüm sekizinci sınıf öğrencileri örnekleme dahil edilmiştir.

Araştırmaya katılan 872 ilköğretim sekizinci sınıf öğrencisinin cinsiyetlerine ve bağlı buldukları okul ve ilçelerine göre dağılımları Tablo 1’de gösterilmektedir. Örneklemin yaş ortalaması 14.3 yıl olup (SD = 0.60) öğrencilerin yaşları 13.0 ile 16.0 yaş arasında değişmektedir.

Tablo 1. Örneklemin İlçe, Okul ve Cinsiyete Göre Dağılımı

İlçe	İlköğretim Okulu	Cinsiyet	Toplam	%	
Altındağ	Nihat Başakar	Erkek	77	151	17.3
		Kız	74		
	Karacakaya	Erkek	67	127	14.6
		Kız	60		
Yenimahalle	Şukufe Nihal	Erkek	74	143	16.4
		Kız	69		
	Şentepe	Erkek	100	195	22.3
		Kız	95		
Mamak	Atlıoğlu	Erkek	75	168	19.3
		Kız	93		
	Köşklüdere	Erkek	40	88	10.1
		Kız	48		
Toplam		Erkek	433	872	100
		Kız	439		

Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği (PSEGÖ)

Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği, olumlu ergen gelişimi ile ilişkilendirilen çeşitli içsel ve dışsal (bireysel ve çevresel) koruyucu faktörü betimlemek ve ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Adı geçen ölçekte, 33 madde aracılığıyla 11 *dışsal koruyucu faktör* (okul-içi ilişkilerde ilgi, okul-içi yüksek beklentiler, okul-içi etkinliklere katılım, çevresel ilişkilerde ilgi, çevresel yüksek beklentiler, çevresel etkinliklere katılım, arkadaş grubundaki ilgi, arkadaş grubundaki yüksek beklentiler, ev-içi ilişkilerde ilgi, ev-içi yüksek beklentiler, ev-içi etkinliklere katılım) ile ergenlerin başarılı ve sağlıklı gelişimlerini destekleyen çevresel kaynaklar ya da destek sistemleri incelenmektedir. Ayrıca, 18 madde ile de 6 *içsel koruyucu faktör* (işbirliği ve iletişim, empati, problem çözme, öz-yeterlik, öz-farkındalık ile amaçlar ve eğitimsel beklentiler) belirlenmektedir (Wested, 2001a; 2001b).

PSEGÖ ayrıca *okula bağlılık* (school connectedness) boyutunu ölçen ve kullanımı isteğe bağlı olan 5 madde içermektedir. Ölçekte ayrıca 3 dolgu madde bulunmaktadır. Ölçekte 4 ‘hiç doğru değil’ den, 1 ‘oldukça doğru’ya yönelik 4’lü Likert tipi derecelendirme kullanılmaktadır (Wested, 2001a; 2001b).

Orijinal PSEGÖ’nün Psikometrik Özellikleri

Orijinal ölçeğin güvenilirliği ile ilgili çalışmalarda PSEGÖ’nün dışsal ve içsel koruyucu faktörler boyutlarının iç tutarlık katsayıları Cronbach Alpha tekniği ile hesaplanmıştır. Dışsal koruyucu faktörleri oluşturan 11 alt boyut (okul-içi ilişkilerde ilgi, okul-içi yüksek beklentiler, okul-içi etkinliklere katılım, çevresel ilişkilerde ilgi, çevresel yüksek beklentiler, çevresel etkinliklere katılım, arkadaş grubundaki ilgi, arkadaş grubundaki yüksek beklentiler, ev-içi ilişkilerde ilgi, ev-içi yüksek beklentiler, ev-içi etkinliklere katılım) için elde edilen güvenilirlik katsayıları sırasıyla 0.84,

0.86, 0.77, 0.84, 0.90, 0.73, 0.86, 0.59, 0.77, 0.76, 0.75 bulunmuştur (WestEd, 2001b). İçsel koruyucu faktörleri oluşturan 6 alt boyut (işbirliği ve iletişim, öz-yeterlik, empati, problem çözme, öz-farkındalık ile amaçlar ve eğitimsel beklentiler) için elde edilen güvenirlik katsayıları ise sırasıyla 0.74, 0.80, 0.77, 0.82, 0.79, 0.77'dir (WestEd, 2001b).

Orijinal PSEGÖ'nün dışsal koruyucu faktörler boyutunun yapı geçerliğini incelemek amacıyla yapılan ön çalışmalarda doğrulayıcı faktör analizi (confirmatory factor analysis) yöntemi'nden yararlanılmıştır. Ön çalışma bulguları, kuramsal düzeydeki çalışmalarda belirtilen 11 alt-faktörün aksine, PSEGÖ'nün dışsal koruyucu faktörler boyutunun istatistiksel olarak ayırt edilebilir 9 alt-faktörden oluştuğunu göstermiştir (WestEd, 2002). Ön çalışma bulgularına göre, *okul-içi ilişkilerde ilgi* ile *okul-içi yüksek beklentiler* alt-faktörleri tek bir faktör olarak değerlendirilmiştir. Benzer şekilde *çevresel ilişkilerde ilgi* ile *çevresel yüksek beklentiler* alt-boyutları da tek bir faktör olarak kabul edilmiştir (WestEd, 2002).

Diğer yandan Wested, orijinal PSEGÖ'nün içsel koruyucu faktörler boyutunun yapı geçerliği çalışmalarını henüz yayınlamamakla birlikte, yapılan uyum geçerliği (concurrent validity) çalışmaları sonucunda PSEGÖ içsel koruyucu faktörler boyutu ile *Çokboyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Profili Anketi* (Multidimensional Profile of Students' Life Satisfaction Survey) ve *Genişletilmiş Yaşam Yönelimi Testi* (Extended Life Orientation Test) arasında yüksek korelasyonlar bulunmuştur. Araştırma bulguları, içsel koruyucu faktör puanları yüksek öğrencilerin okul, aile, arkadaş grubu ve kendilikleri anlamında yüksek doyumla sahip olduklarını ve bu kişilerin daha iyimser beklentilere sahip olduklarını ortaya koymuştur (Furlong, Soliz, Greif ve Simental, 2004).

PSEGÖ'nün Türkçe'ye Uyarlanması

Bu çalışmada, California Eğitim Müdürlüğü

için araştırma ve geliştirme kurumu olan Wested (2001a) tarafından geliştirilen Psikolojik Sağlamlık ve Ergen Gelişim Ölçeği, M6 2002 modeli, Wested'in izniyle Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması aşamasında çeviri, tekrar (geriye)-çeviri yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle orijinal ölçek İngilizce diline hakim üç hakem (bir psikolojik danışman, bir klinik psikolog ve bir İngilizce öğretmeni) tarafından ayrı ayrı Türkçe'ye çevrilmiştir. Sonra bu üç çeviri metin ölçeğin orijinal formu ile birlikte üç ayrı hakeme (Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında uzman olan 2 akademisyen ve 1 ölçme ve değerlendirme uzmanı) daha verilmiş, bu kişilerden ölçekteki her bir madde için elde edilen çevirilerden orijinal ölçek metnine en uygun olanını belirlemeleri istenmiştir. Hakemlerden gelen geribildirimler doğrultusunda ölçekte gerekli değişiklikler yapılmıştır. Çeviri ile İngilizce metin arasında denklik sağlamak amacıyla, daha sonra Türkçe'ye çevrilen ölçek 2 psikolojik danışmana verilerek metnin tekrar İngilizce'ye çevrilmesi istenmiştir. Türkçe'ye ve ardından yeniden İngilizce'ye çevrilen ölçek maddeleri karşılaştırılarak her bir maddedeki anlam bütünlüğünün korunması sağlanmıştır. Her bir madde için anlam bütünlüğü sağlandığına karar verildiğinde ölçek geçerlik ve güvenirlik çalışmaları için hazır hale getirilmiştir.

İşlem

Araştırma verileri Mart - Mayıs 2003 tarihleri arasında birinci araştırmacı ve ilgili okulların psikolojik danışmanları ile birlikte Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan izinle toplanmıştır. Ölçekler, öğrencilere 45 dakikalık ders saatinde grup halinde uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada doğrulayıcı faktör analizi (DFA) kullanılmıştır. Bilindiği üzere, ölçme modelleri bir grup gözlenebilen değişkenin (bir ölçme aracı olarak) faktör olarak isimlendirilen örtük değişkenleri

nasıl ve ne kadar açıkladığını ortaya koymayı amaçlar. DFA, ölçme modellerinin geliştirilmesinde sık kullanılan ve önemli kolaylıklar sağlayan bir analiz yöntemidir (Jöreskog ve Sörbom, 1993). DFA bir hipotezin test edilmesi ile yapısal geçerlik çalışmalarında sıklıkla kullanılır (Kline, 1998).

Bu bilgiler ışığında, orijinal Psikolojik Sağlamlık ve Ergen Gelişim Ölçeği'nde kuramsal altyapısı oluşturulan ve 33 madde aracılığıyla 11 dışsal koruyucu faktör ile 18 madde aracılığıyla 6 içsel koruyucu faktörden oluştuğu öngörülen model başlangıç noktası alınmış ve ilgili madde gruplarının ölçtüğü faktörler ile bu faktörlere ilişkin özellikler doğrulayıcı faktör analizi uygulanarak sınanmıştır. DFA sonucunda kuramsal ve istatistiksel olarak en uygun ve doğru modeli belirlemek amacıyla, kuramsal yapı, modele uyum indeksleri (model fit indices) ve faktörler arası korelasyonlar dikkate alınarak, gerekli görülen değişiklikler model üzerinde yapılmıştır.

DFA analizleri LISREL 8.30 (Jöreskog ve Sörbom, 1999) programı kullanılarak yapılmıştır. Tüm LISREL analizlerinde en çok olabirlik kestirimleri (maximum likelihood) tekniği kullanılmıştır. Bu çalışmada öngörülen modelin veri tabanına uygunluğunu (model fit) değerlendirmek için çeşitli modele uyum indeksleri kullanılmıştır. Ki kare (χ^2), oluşturulan modelin veri tabanına mutlak uygunluğunu değerlendiren önemli bir testtir (Bollen, 1989) ancak ki kare testi örneklem büyüklüğüne duyarlıdır ve örneklem sayısı 200'ün üstüne çıktığında genellikle güvenilir sonuçlar vermemektedir (Schumacker ve Lomax, 1996). Bununla birlikte, ki kare'nin sık kullanılan bir ölçüt olması nedeniyle, χ^2/df oranının 3'ün altında olması model uygunluğunu gösteren önemli bir ölçüt olarak değerlendirilmektedir (Kline, 1998). Öngörülen modelin veri tabanına uygunluğunu test etmek için ayrıca GFI (Goodness-of-fit index; Jöreskog ve Sörbom, 1989; Tanaka ve Huba, 1984), AGFI (Adjusted goodness-of-

fit index; Jöreskog ve Sörbom, 1989), CFI (Comparative fit index; Bentler, 1990), SRMR (Standardized root mean square residual; Bentler, 1995) ve RMSEA (Root mean squared error of approximation; Steiger, 1990) gibi çalışmalarda sık kullanılan ölçütlerden de yararlanılmıştır. Öngörülen modelin veri tabanına uygunluğunun kabul edilebilmesi için GFI, AGFI ve CFI değerlerinin .90 üzerinde, SRMR ve RMSEA değerlerinin ise .05 altında olması gerekmektedir (Schumacker ve Lomax, 1996). Bu çalışmada da yukarıda belirtilen tüm indeksler dikkate alınmıştır.

BULGULAR

PSEGÖ Dışsal Koruyucu Faktörler Modeli

Yöntem kısmında açıklandığı üzere DFA model uygulamaları için öncelikle kuramsal olarak 11 alt faktörden oluştuğu belirtilen PSEGÖ Dışsal Koruyucu Faktörler modeli DFA uygulanarak sınanmıştır. Örtük değişken çözümlerinin yorumlanması ve örtük değişkenlerin oluşturulması sürecinde üç önemli ölçüt kullanılmıştır. Birincisi, Kline'nin (1998) çok boyutlu ölçekler için yapmış olduğu uyarı dikkate alınmış, PSEGÖ de çok boyutlu bir ölçek olduğu için, bir örtük değişkeni (faktör) açıklayan gözlenen değişken (madde) sayısı en az 2 olarak belirlenmiştir. İkincisi, önceden belirlenmiş kuramsal bir modelin test edildiği varsayımıyla, bir örtük değişken içerisinde en yüksek ölçüm değerlerine (parameter estimates), yani faktör yük değerini belirleyen yüksek Lambda (λ) değeri, ilişkilerin manidarlığını gösteren yüksek t değeri ile geçerlik indeksi olarak kullanılabilen yüksek çoklu korelasyonun karesi (R^2) değerine sahip olan maddeler öncelikli olarak tercih edilmiştir. Üçüncüsü, kavramsal netlik oluşturmak amacıyla, araştırmacılar bir maddenin birden fazla örtük değişkene yüklendiği (crossloadings) modelleri tercih etmemişlerdir.

Özetle, PSEGÖ'nün geliştirilmesi süresince

kullanılan kuramsal yapı ile istatistiksel sonuçlar dikkate alınmış, oluşan örtük değişkenleri en iyi açıklayan maddeler belirlenerek PSEGÖ'nün yapı geçerliliğini artırmak amacıyla model üzerinde gerekli görülen değişiklikler DFA'ya uygun olarak yapılmıştır.

DFA sonucunda, 30. madde (Arkadaşlarım başlarını çok fazla derde sokarlar) düşük ölçüm değerleri göstermesi nedeniyle PSEGÖ'den çıkarılmıştır. Buna ek olarak, DFA sonucunda 26. maddenin (Evim ya da okulum dışında, diğer insanlara yardım ederim) kuramsal olarak öngörülen örtük değişkenle birlikte diğer örtük değişkenlere de yüklenme eğilimi saptanmıştır. Bu durum, orijinal PSEGÖ'nün yapı geçerliği çalışmalarındaki sonuçlarla (WestEd, 2002) uygunluk göstermektedir. Yirmi altıncı madde, *çevresel etkinliklere katılım* yerine bireyin genel olarak yaşamındaki tüm etkinliklere katılımını ifade eden bir örüntünün var olup olmadığını incelemektedir. Dolayısıyla, kavramsal netlik ve ölçeğin orijinaliyle tutarlılık oluşturmak amacıyla (orijinal PSEGÖ geçerlik çalışmalarında yapıldığı gibi) bu madde de PSEGÖ'den çıkarılmıştır.

Ayrıca, DFA sonuçlarına göre *okul-içi ilişkilerde ilgi* ile *okul-içi yüksek beklentiler* alt faktörleri arasındaki korelasyon .90 değerinden daha yüksek bulunduğundan ($r = .98$) adı geçen bu iki faktör tek bir faktör olarak değerlendirilerek ilgili faktör 'okul-içi ilgi ve yüksek beklentiler' olarak yeniden tanımlanmıştır. Benzer bir durum *çevresel ilişkilerde ilgi* ile *çevresel yüksek beklentiler* alt faktörleri için de saptanmıştır ($r = .94$) ve bu iki alt faktör de tek bir faktör olarak değerlendirilerek 'çevresel ilgi ve yüksek beklentiler' olarak isimlendirilmiştir. Ortaya çıkan tüm bu sonuçlar, orijinal PSEGÖ'nün yapı geçerliği çalışmalarındaki sonuçlarla (WestEd, 2002) tam olarak uygunluk göstermektedir.

Yapılan DFA sonucunda ortaya çıkan 9 boyutlu *dışsal koruyucu faktörler* modeli incelendiğinde, $\chi^2(393) = 850.57$, $\chi^2/df = 2.16$, RMSEA = .037, SRMR =

.038, GFI = .94, AGFI = .93 ve CFI = .95 değerlerine sahiptir. Elde edilen bu değerler, yukarıda adı geçen maddelerin çıkarılmasıyla oluşan 31 maddelik modelin kabul edilebilir olduğuna işaret etmektedir. Sonuç olarak, PSEGÖ Dışsal Koruyucu Faktörler modelinin ayırt edici özelliklere sahip 31 madde ve 9 faktörden oluştuğu doğrulayıcı faktör analizine göre belirlenmiş ve bu model kuramsal ve istatistiksel açıdan uygun ve tatminkar bulunmuştur.

Tablo 2'de DFA üzerinden elde edilen, maddelerin standardize edilmiş Lambda değerleri, t değerleri ve çoklu korelasyon kareleri görülmektedir. Elde edilen bütün değerler $p < .05$ düzeyinde anlamlıdır. Faktör yüklerini gösteren Lambda değerleri incelendiğinde ise faktör yüklerinin .51 ile .84 arasında değiştiği gözlenmektedir. Bu değerler, maddelerin faktör yüklerinin kabul edilebilir düzeyde olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 3'te örneklem grubunun 9 alt boyuttan aldıkları puanlara ilişkin Cronbach Alpha içtutarlık katsayıları görülmektedir. PSEGÖ'nün Dışsal Koruyucu Faktörler alt boyutları dikkate alındığında elde edilen Cronbach Alpha değerleri .55 ile .85 arasında değişmektedir. Bu değerler, PSEGÖ Dışsal Koruyucu Faktörler boyutunun güvenilirliğinin *çevresel etkinliklere katılım* alt boyutu dışında yüksek ve tatminkar düzeyde olduğunu göstermektedir.

Tablo 2. PSEGÖ Dışsal Koruyucu Faktörler Boyutu Maddelerinin Standardize Edilmiş Lambda, t ve R^2 Değerleri

Faktörler ve maddeler	λ	t	R^2
Okul-İç İlişkilerde ilgi ve yüksek beklentiler			
Madde 6	.63	18.88	.40
Madde 7	.59	17.55	.35
Madde 8	.51	14.78	.26
Madde 9	.60	17.84	.36
Madde 10	.66	20.12	.44
Madde 11	.70	21.99	.49
Okul-İç Etkinliklerine katılım			
Madde 13	.59	16.48	.35
Madde 14	.65	18.28	.42
Madde 15	.67	18.78	.45
Çevresel ilişkilerde ilgi ve yüksek beklentiler			
Madde 18	.68	21.07	.46
Madde 19	.69	21.46	.47
Madde 20	.64	19.41	.40
Madde 21	.69	22.27	.48
Madde 22	.68	21.39	.46
Madde 23	.62	18.97	.39
Çevresel etkinliklere katılım			
Madde 24	.56	12.70	.32
Madde 25	.68	14.05	.46
Arkadaş grubundaki ilgi			
Madde 27	.78	25.68	.61
Madde 28	.84	28.29	.70
Madde 29	.82	27.40	.67
Arkadaş grubundaki yüksek beklentiler			
Madde 31	.72	17.65	.52
Madde 32	.62	15.75	.38
Ev-İç İlişkilerde ilgi			
Madde 34	.67	20.44	.44
Madde 36	.82	26.48	.66
Madde 38	.76	24.14	.58
Ev-İç Yüksek beklentiler			
Madde 33	.54	15.40	.29
Madde 35	.63	18.88	.39
Madde 37	.69	20.55	.48
Ev-İç Etkinliklere katılım			
Madde 39	.57	15.46	.32
Madde 40	.65	17.88	.42
Madde 41	.60	16.27	.35

Tablo 3. PSEGÖ Dışsal Koruyucu Faktörler Boyutu Alt-Ölçeklerine Ait Güvenirlik Katsayıları

Alt-ölçekler	Cronbach Alpha
1. Okul-İç İlişkilerde ilgi ve yüksek beklentiler	.78
2. Okul-İç Etkinliklerine katılım	.67
3. Çevresel ilişkilerde ilgi ve yüksek beklentiler	.83
4. Çevresel etkinliklere katılım	.55
5. Arkadaş grubundaki ilgi	.85
6. Arkadaş grubundaki yüksek beklentiler	.62
7. Ev-İç İlişkilerde ilgi	.79
8. Ev-İç Yüksek beklentiler	.66
9. Ev-İç Etkinliklere katılım	.63

PSEGÖ İçsel Koruyucu Faktörler Modeli

Kuramsal olarak 6 alt-ölçekten oluştuğu belirtilen PSEGÖ İçsel Koruyucu Faktörler modeli DFA uygulanarak sınanmıştır. DFA sonucunda 47. madde (Sorunlarımı kendi başıma çözebilirim) düşük ölçüm değerleri göstermesi nedeniyle PSEGÖ'den çıkarılmıştır. Buna ek olarak, 54. madde (Hayatımın bir amacı vardır) ile 57. maddenin (Gelecekle ilgili amaç ve planlarım var) belirgin eğitimsel beklentiler ya da kişisel farkındalık yerine daha çok bireyin genel amaçlarını yansıttığı göz önüne alınarak bu iki madde *amaçlar* adı altında yeni bir alt-faktör olarak tanımlanmıştır.

Özetle, DFA sonucunda ortaya çıkan 7 boyutlu *içsel koruyucu faktörler* modeli incelendiğinde, $\chi^2(98) = 224.91$, $\chi^2/df = 2.29$, RMSEA = .039, SRMR = .027, GFI = .97, AGFI = .95 ve CFI = .96 değerlerini vermiştir. Elde edilen bu değerler, yukarıda adı geçen değişikliklerin yapılmasıyla oluşan 17 maddelik modelin istatistiksel olarak istenilen ölçüde uygun olduğunu ortaya koymuştur. Sonuç olarak, doğrulayıcı faktör analizine göre PSEGÖ İçsel Faktörler modelinin ayırt edici özelliklere sahip 17 madde ve 7 faktörden oluştuğu belirlenmiş ve bu model kuramsal ve istatistiksel açıdan uygun ve tatminkar bulunmuştur.

Tablo 4'de DFA üzerinden elde edilen maddelerin standardize edilmiş Lambda değerleri, t değerleri ve çoklu korelasyon kareleri görülmektedir. Elde edilen bütün değerler $p < .05$ düzeyinde anlamlıdır. Faktör

yüklerini gösteren Lambda değerleri incelendiğinde ise faktör yüklerinin .39 ile .83 arasında değiştiği görülmektedir. Bu değerler, maddelerin faktör yüklerinin yeterli düzeyde olduğunu göstermektedir.

Tablo 5’de ise örneklem grubunun 7 alt-ölçekten aldıkları puanlara göre Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları görülmektedir. PSEGÖ’nün İçsel Koruyucu Faktörler alt-ölçekleri dikkate alındığında elde edilen Cronbach Alpha değerleri .50 ile .78 arasında değişmektedir. Bu değerler, PSEGÖ İçsel Koruyucu Faktörler boyutunun güvenirliğinin tatminkar düzeyde olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. PSEGÖ İçsel Koruyucu Faktörler Boyutu Maddelerinin Standardize Edilmiş Lambda, *t* ve R² Değerleri

Faktörler ve Maddeler	λ	<i>t</i>	R ²
Empati			
Madde 42	.57	15.20	.32
Madde 43	.63	16.95	.40
Madde 53	.67	18.10	.45
Problem çözme			
Madde 44	.67	18.27	.45
Madde 45	.68	18.75	.47
Madde 46	.61	16.67	.37
Öz-yeterlik			
Madde 48	.57	14.04	.33
Madde 50	.63	14.96	.40
İşbirliği ve iletişim			
Madde 49	.39	10.20	.15
Madde 51	.54	14.12	.29
Madde 52	.59	15.42	.35
Amaçlar			
Madde 54	.66	17.68	.44
Madde 57	.63	16.90	.39
Öz-farkındalık			
Madde 55	.64	16.54	.41
Madde 56	.73	18.30	.54
Eğitimsel beklentiler			
Madde 58	.79	21.36	.62
Madde 59	.83	22.27	.68

Tablo 5. PSEGÖ İçsel Koruyucu Faktörler Boyutu Alt-Ölçeklerine Ait Güvenirlik Katsayıları

Alt-ölçekler	Cronbach Alpha
1. Empati	.66
2. Problem çözme	.69
3. Öz-yeterlik	.53
4. İşbirliği ve iletişim	.50
5. Amaçlar	.59
6. Öz-farkındalık	.64
7. Eğitimsel beklentiler	.78

TARTIŞMA

Bu çalışmada, risk ya da zorlu yaşam ortamları altında yetişen ergenlerin, varolan risk faktörlerinin etkisini azaltmayı sağlayan bireysel ve çevresel koruyucu faktörlerin tanımlanmasını ve ölçülmesini kolaylaştırmak amacıyla Türkçe’ye uyarlanan Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği’nin (Wested, 2001a) geçerlik ve güvenirliği araştırılmıştır.

PSEGÖ’nün yapı geçerliğini belirlemek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yönteminden yararlanılmıştır. Analizler sonucunda adı geçen ölçeğe ait 48 maddenin 9 dışsal ve 7 içsel koruyucu faktöre ayrıldığı belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar PSEGÖ’nün yapı geçerliğinin bulunduğu işaret etmektedir. Ayrıca maddelerin faktör yükleri de yeterli düzeyde bulunmuştur. Güvenirlik çalışmaları sonuçlarına göre ise Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı dışsal koruyucu faktörler boyutunda .55 ile .85 arasında değişmektedir. İçsel koruyucu faktörler boyutunda ise alpha katsayısı .50 ile .78 arasında değişmektedir. Bu da PSEGÖ’nün her iki boyutunun da yeterli ölçüde güvenirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Psikolojik sağlık çalışmalarında üç temel yaklaşım psikolojik danışma ve rehberlik alanındaki önleyici çalışmaların geliştirilmesine ışık tutmaktadır (Masten, 1994; Masten ve Reed, 2002; Masten ve Powell, 2003): *Risk odaklı yaklaşım*, bireyin yaşadığı ortamda varolan riskin azaltılması ya da ortadan kaldırılmasını hedef alan yaklaşımdır. *Nitelik-odaklı ve süreç*

odaklı yaklaşımlar ise varolan riskin etkisini azaltmak üzere bireyin varolan niteliklerinin geliştirilmesini ya da bireyin yetkinliğini artıracak kaynakların (aile, okul, toplum) harekete geçirilmesini kolaylaştırmayı hedef almaktadır. Kısaca, son iki yaklaşım, olumsuz koşullar altındaki bireylerin destek sistemlerinin nitelik ve nicelik olarak artırılmasını, varolan kaynaklara ya da sistemlere ulaşılabilirliğin artırılmasını ve koruyucu sistemlerin harekete geçirilmesini sağlayacak çalışmalara odaklanmaktadır. Bu nedenle PSEGÖ, ülkemizde yapılacak önleyici çalışmalara ışık tutacak ve koruyucu faktörlerin belirlenmesinde rol oynayabilecek özelliklere sahip bir ölçek olarak değerlendirilebilir.

İlgili literatürde, koruyucu faktörlerin neler olabileceğine yönelik çeşitli çalışmalarda olumsuz koşullarda yetişen bireylere yönelik birçok bireysel ve çevresel koruyucu faktör belirlenmekle birlikte, ülkemizde bu alanda yayınlanmış bir araştırma bulgusuna rastlanmamıştır. Bu çalışma ile uyarılma çalışması yapılan PSEGÖ belirli yönleriyle bu ihtiyacı karşılar niteliktedir. PSEGÖ kapsamında yer alan 9 dışsal ve 7 içsel faktör risk ve psikolojik sağlık çalışmalarında en çok dile getirilen bireysel nitelik ve çevresel kaynakları belirlemesi açısından önem taşımaktadır.

Yukarıda açıklanan nedenlerden dolayı, PSEGÖ'nün risk ve psikolojik sağlık çalışmalarında ergenlerin varolan bireysel ve çevresel özelliklerini değerlendirmenin yanı sıra, psikolojik sağlıkla ilgili olarak ergenler üzerine farklı çalışmalar yapan bilim insanlarına da faydalı olabileceği düşünülmektedir. Ancak, bu çalışmada PSEGÖ sadece düşük sosyoekonomik bölgede yaşayan ergenlere, diğer bir deyişle homojen bir gruba uygulanarak değerlendirilmiştir. İlerleyen çalışmalarda daha heterojen gruplarla çalışılması ve buna göre ölçeğin değerlendirilmesi yararlı olacaktır.

KAYNAKLAR

Beauvais, F. ve Qetting, E. R. (1999). Drug use, resilience, and the myth of the golden child. (Ed: M. D. Glantz ve J. L. Johnson) *Resilience and development: Positive life adaptations*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

Bentler, P. M. (1995). *EQS structural equations program manual*. Encino, CA: Multivariate Software.

Bentler, P. M. (1990). Comparative fit indexes in structural models. *Psychological Bulletin*, 107, 238-246.

Bollen, K. A. (1989). *Structural equations with latent variables*. New York: John Wiley & Sons.

Furlong, M., Soliz, A., Greif, J. ve Simental, J. (2004). *Validity of the Youth Internal Resilience Development Module*. Unpublished manuscript, San Francisco: Wested.

Greene, R. ve Conrad, A. P. (2002). Basic assumptions and terms. (Ed: R. Greene) *Resiliency: An integrated approach to practice, policy, and research*. Washington, DC: NASW Press.

Harvey, R. J., Billings, R. S. ve Nilan, K. J. (1985). Confirmatory factor analysis of the Job Diagnostic Survey: Good news and bad news. *Journal of Applied Psychology*, 70(3), 461-468.

Jöreskog, K. ve Sörbom, D. (1993). *Structural equation modeling with the SIMPLIS command language*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Jöreskog, K. ve Sörbom, D. (1999). *LISREL 8.30 and PRELIS 2.30*. Chicago: Scientific Software International.

Kline, R. B. (1998). *Principles and practices of structural equation modeling*. New York: The Guilford Press.

Kumpfer, K. L. (1999). Factors and processes contributing to resilience: the resilience framework. (Ed: M. D. Glantz ve J. L. Johnson) *Resilience and development: Positive life adaptations*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

Luthar, S. (1999). *Poverty and children's adjustment*. Newbury Park, CA: Sage.

Mandleco, B. L. ve Peery, J. C. (2000). An organizational framework for conceptualizing resilience in children. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric*, 13(3),

Masten, A. S. (1994). Resilience in individual development: Successful adaptation despite risk and adversity. (Ed: M.C. Wang ve E.W. Gordon) *Educational resilience in inner-city America: Challenges and prospects*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Masten, A. S. ve Reed, M. J. (2002). Resilience in development. (Ed: C. R. Snyder ve S. J. Lopez) *The handbook of positive psychology*. Oxford University Press.

Masten, A. S. ve Powell, J. L. (2003). A resilience framework for research, policy, and practice. (Ed: S. S. Luthar) *Resilience and vulnerabilities: Adaptation in the context of childhood adversities*. New York: Cambridge University Press.

Schumacker, R. E. ve Lomax, R. G. (1996). *A Beginner's Guide to Structural Equation Modeling*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Steiger, J. H. (1990). Structural model evaluation and modification: An interval estimation approach. *Multivariate Behavioral Research*, 25, 173-180.

Vance, J. E. (2001). Neurobiological mechanisms of psychosocial resiliency. (Ed: J. M. Richman ve M. W. Fraser) *The context of youth violence: Resilience, risk and protection*. Westport, Connecticut: Praeger Publishers.

WestEd. (2001a). *Resilience Youth Development: Key findings*. California: Wested.

WestEd. (2001b). *Youth Development and Resilience Module: Secondary school level (grades 7, 9, 11, and alternative)*. Unpublished manuscript. California: Wested.

WestEd. (2002). *Measurement equivalence analyses by school, grade, gender, and ethnicity*. Unpublished manuscript. California: Wested.

Windle, M. (1999). Critical conceptual and measurement issues in the study of resilience. (Ed: M. D. Glantz ve J. L. Johnson) *Resilience and development: Positive life adaptations*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

SUMMARY

THE ADAPTATION OF THE RESILIENCE AND YOUTH DEVELOPMENT MODULE: VALIDITY AND RELIABILITY STUDIES*

Cem Ali Gizir** Gül Aydın***

Given the reduced funding for services to help children and families in adverse conditions, knowledge and research on low cost methods for increasing resilience to negative life events is critically required. A better understanding of ways to enhance resilience in all children holds great promise for improving the effectiveness of preventive community, school and family services (Kumpfer, 1999).

In the literature, three basic terms are subsumed in most of the definitions of resilience. These terms are (a) risk or adversity, (b) positive adaptation or competence, and (c) ameliorative or protective factors. It means, at a general level, resilience is “inferred on the basis of significant interactions between risk and protective factors to the extent that protective factors are associated with healthy adaptation” (Windle, 1999, p.163).

The term protective factor generally describes the circumstances that moderate or mediate the effects of risk or adversity and enhance good adaptation or competence (Masten, 1994). It is believed that protective factors may buffer, interrupt, or even prevent risk (Greene & Conrad, 1999). It appears to be the very reason that resilience research requires the examination of the qualities of the individuals and their environments in order to explain the successful

adaptation of some people much better than others in the context of risk (Masten & Reed, 2002).

Thus, the purpose of this research was to investigate the validity and reliability of Resilience and Youth Development Module in Turkish culture. In other words, this study tries to make a contribution to resilience research in Turkey by adapting RYDM to Turkish culture in order to measure internal and external protective factors facilitating healthy and successful development in children and youth within the resilience framework.

METHOD

Sample

The sample of the study consisted of 872 (439 girls, 433 boys) eight-grade students enrolled in 6 low SES inner-city public elementary schools in Ankara.

Resilience and Youth Development Module (RYDM)

The RYDM used in this study was the M6 2002 version of the Middle School Resilience and Youth Development Module which is an optional module of the California Healthy Kids Survey (CHKS) and was developed under the contract from California Department of Education by WestEd, which is a non-profit research, development, and service agency. The

* Bu çalışma, Cem Ali Gizir tarafından Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Prof. Dr. Gül Aydın danışmanlığında yapılan doktora tez çalışmasının bir bölümüdür.

** Yrd. Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, cagizir@mersin.edu.tr

*** Prof. Dr., Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, gulay@metu.edu.tr

RYDM is an integral component of the California Department of Education Healthy Kids Program Office's youth development initiative and was used in this study with the permission of WestEd.

The RYDM measures 11 External Assets (using 33 survey questions) and it asks students their perceptions of Caring Relationships, High Expectations, and Opportunities for Meaningful Participation in their Home, School, Community, and Peer group. External assets are defined as the environmental protective factors that facilitate healthy and successful development in children and youth (Wested, 2001a; 2001b).

The RYDM also measures 6 Internal Assets (using 18 survey items) including Cooperation and Communication, Empathy, Problem Solving, Self-Efficacy, Self-Awareness, and Goals and Aspirations. Internal Assets are defined as personal strengths associated with healthy and successful development (Wested, 2001a; 2001b).

Analysis

In the present study, confirmatory factor analysis were used to analyze the data by using LISREL (Linear Structural Relations Statistics Package Program) 8.30 for Windows with SIMPLIS Command Language (Jöreskog & Sörbom, 1999). For all the statistical procedures performed, the alpha value of .05 was established as a level of significance and the maximum likelihood (ML) estimation method was used.

RESULTS

The result of the confirmatory factor analysis for the preferred model of RYDM-External Assets measure with nine latent variables yielded following goodness-of-fit indices: $\chi^2(393) = 850.574$, $p < .05$; $\chi^2/df = 2.16$; GFI = .94; AGFI = .93; CFI = .95;

RMSEA = .037; and SRMR = .038. These indices were deemed adequate to treat the respective observed variable groups as distinct latent variables in the structural model. All parameter estimates were statistically significant ($p < .05$). Moreover, all Lambda values, which are the loadings of each observed variable on respective latent variable, ranged from .55 to .85. The internal consistencies as estimated by Chronbach alpha for the nine latent variables of RYDM-External Assets were ranged from .55 to .85. This result indicated that the reliability evidence for RYDM-External Assets were satisfactory except "*Community Meaningful Participation*" which yielded low coefficient.

The result of the confirmatory factor analysis for the preferred model of RDYM-Internal Assets measure with seven factors for the total sample yielded the following goodness-of-fit indexes: $\chi^2(98) = 224.906$, $p < .05$; $\chi^2/df = 2.29$; GFI = .97; AGFI = .95; CFI = .96; RMSEA = .039; and SRMR = .027. These indexes were regarded adequate to treat the respective observed variable groups as distinct latent variables in the structural model. All parameter estimates were statistically significant ($p < .05$). Moreover, all Lambda values ranged from .39 to .83. The internal consistencies as estimated by Chronbach alpha for the seven factors of RDYM-Internal Assets were ranged from .50 to .78. This result indicated that, although modest, the reliability evidence for RYDM-Internal Assets was reasonably satisfactory.

DISCUSSION

A resilience framework suggest three major strategies for planning prevention programs for counselors to consider (Masten, 1994; Masten & Reed, 2002; Masten & Powell, 2003): The first one is *risk-focused strategies* which seek to reduce exposure to adversity. The second approach is related to *asset-*

focused strategies. These strategies try to provide more assets in the lives of children. The last one is *process-focused strategies* that aim to improve protective processes by mobilizing the most powerful adaptational systems for adolescents including individual, family, school, and community and their interactions with each other.

Thus, RYDM can be used in asset and process focused studies in Turkey in order to measure the internal and external protective factors that may be important in the development of resilience among Turkish adolescents. Moreover, 9 external and 7 internal protective factors that RYDM intending to measure have been the subject of a variety of studies and stated as the major protective factors in the resilience literature. So, RYDM can be a useful tool for investigating both internal and external protective factors that operate as the buffers against adversity and used in different risk and resilience studies in Turkey.